

Marcin Gawlicki

dyrektor Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków

KRAJOWY OŚRODEK BADAŃ I DOKUMENTACJI ZABYTEKÓW

Nowe cele i zasady działania

Rozpoczęła się budowa spójnego systemu ochrony zabytków w Polsce. Pierwszym krokiem było nadanie przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego statutu Krajowemu Ośrodkowi Badań i Dokumentacji Zabytków¹. Na jego podstawie, z początkiem 2007 r., instytucja ta – występująca wprawdzie nadal pod swoją dotychczasową, niezmienioną nazwą – uzyskała nowe cele działania. W zasadniczy sposób skoncentrowały się one wokół tworzenia ram współpracy pomiędzy Krajowym Ośrodkiem i jego regionalnymi oddziałami, a służbami konserwatorskimi. Kolejnym krokiem powinno być, oczekiwane od dawna przez środowiska konserwatorskie i wyrażone uchwałą I Kongresu Konserwatorów w 2005 r., podporządkowanie urzędów wojewódzkich konserwatorów zabytków Ministrowi Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Generalnemu Konserwatorowi Zabytków. Nadrzędnym celem stało się zatem tworzenie nowoczesnego systemu ochrony zabytków opartego na czytelnych ramach organizacyjnych, właściwie rozdzielonych kompetencjach, jednoznacznie określonych podstawach teoretycznych oraz systemach dokumentacyjnych i standardach postępowania konserwatorskiego. Nowym, ważnym zadaniem stała się popularyzacja idei ochrony zabytków oraz ich promocja, a także szeroko pojęta edukacja oraz szkolenia organizowane z myślą o osobach i instytucjach zaangażowanych w ochronę dziedzictwa narodowego.

Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków stał się istotnym ogniwem polityki państwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz opieki nad nim. Jego celami strategicznymi, wyznaczonymi statutem i planami działania, są obecnie: wypracowywanie podstaw doktryny konserwatorskiej, opracowanie i wdrożenie jednolitego systemu ochrony i dokumentacji dziedzictwa kulturowego oraz wprowadzanie i upowszechnianie nowych standardów metodologicznych badań, dokumentacji i konserwacji zabytków. Istotnym zadaniem pozostało nadal gromadzenie odpisów decyzji o wpisie do rejestru zabytków wydawanych przez

wojewódzkich konserwatorów zabytków oraz prowadzenie Krajowej Ewidencji Zabytków, w tym ewidencji badań archeologicznych.

Krajowy Ośrodek przejął część zadań wykonywanych dotąd przez rozwiązany z końcem 2006 r. Ośrodek Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego. Zaliczyć do nich należy m.in. prowadzenie ratowniczych badań archeologicznych na stanowiskach szczególnie zagrożonych oraz wspomaganie nadzorów wojewódzkich konserwatorów zabytków nad pracami archeologicznymi. Uzupełnieniem tych zadań jest prowadzenie prac inwentaryzacyjnych i badawczych przy zabytkach szczególnie zagrożonych.

Ważnym obszarem działań jest także monitorowanie stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz ocena zagrożenia zabytków, czemu służy wykonywanie opinii i ekspertyz na rzecz Generalnego Konserwatora Zabytków i Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków. Ośrodek gromadzi ponadto i udostępnia informacje związane z muzeami i muzealnictwem.

Nowymi zadaniami są koordynowanie i uczestnictwo w pracach nad raportami okresowymi dotyczącymi polskich miejsc i obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO, a także koordynowanie i realizacja procedury składania wniosków do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego o uznanie przez Prezydenta RP miejsc i obiektów za pomniki historii. Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków realizuje programy szkoleniowe i informacyjne na rzecz służb konserwatorskich i środowisk związanych z opieką nad zabytkami, popularyzuje wiedzę o dziedzictwie kulturowym, prowadzi także edukację związaną z ochroną zabytków.

Tak szeroko zakreślone cele nie mogą być realizowane bez dobrej współpracy ze służbami konserwatorskimi, a także jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami pozarządowymi, ośrodkami naukowymi oraz właścicielami, zarządcami i użytkownikami zabytków.

Krajowemu Ośrodkowi Badań i Dokumentacji Zabytków nadano regulamin organizacyjny, który określił nową strukturę instytucji, podział na poszczególne działy, pracownie i zespoły oraz przypisał im odpowiednio zadania przewidziane do realizacji². W ten sposób utworzony został, przedstawiony poniżej, schemat organizacyjny.

W celu lepszego poznania zasad działania Ośrodka przyjrzymy się jego poszczególnym komórkom organizacyjnym i przypisanym im zadaniom.

Dział Strategii Ochrony Zabytków

Przygotowuje wnioski dotyczące szczególnie ważnych problemów konserwatorskich, opracowuje i upowszechnia standardy konserwatorskie, a także bada i dokumentuje właściwości środowiska kulturowego, zabytkowego krajobrazu oraz obszarów i obiektów zabytkowych. Dział tworzą: Pracownia Kształtowania Polityki Konserwatorskiej, Pracownia Badania Zabytków, Pracownia Dokumentacji, Ewidencji i Rejestru Zabytków Nieruchomych, Pracownia Dokumentacji, Ewidencji i Rejestru Zabytków Ruchomych oraz Zespół ds. Archiwaliów.

Pracownia Kształtowania Polityki Konserwatorskiej, która powstała z uwzględnieniem składu kadrowego i doświadczeń dawnego działu ekspertyz i analiz, zajmuje się tworzeniem i upowszechnianiem standardów metodologii konserwatorskiej w zakresie ochrony zabytkowego krajobrazu, zespołów, obszarów oraz obiektów wraz z ich otoczeniem. Działania te polegają głównie na sporządzaniu opinii merytorycznych, ekspertyz, analiz i ocen związanych z ochroną zabytków, które trafiają do pracowni na wniosek Generalnego Konserwatora Zabytków,

Departamentu Ochrony Zabytków i Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków. Pracownia koordynuje również sporządzanie opinii konserwatorskich przez Regionalne Ośrodki, a także monitoruje, analizuje i ocenia bieżącą działalność konserwatorską.

Pracownia Badania Zabytków prowadzi badania, sporządza opinie, ekspertyzy, wnioski i wytyczne konserwatorskie dotyczące ochrony zabytków oraz ochrony wartości kulturowych w zamierzeniach projektowych i dokumentach planistycznych.

Podjęmuje również prace inwentaryzacyjne i badawcze przy zabytkach szczególnie zagrożonych, tworzy i wdraża standardy zapisów ochrony konserwatorskiej w wytycznych do planów oraz projektach planów zagospodarowania przestrzennego. Monitoruje programy opieki nad zabytkami, sporządza raporty w tym zakresie, a także udziela konsultacji dotyczących form i metod ochrony zabytków. Do ważnych zadań należą ponadto: koordynacja i udział w pracach związanych z miejscami i obiektami wpisanymi na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO oraz koordynacja i realizacja procedur składania wniosków związanych z pomnikami historii. Pracownię utworzono w wyniku połączenia kilku dawnych działów, m.in. działu badań interdyscyplinarnych. W jej ramach powstały: zespół ds. badań w Wilanowie, zespół ds. zabytkowych parków i ogrodów, krajobrazu kulturowego, zespół ds. UNESCO oraz samodzielne stanowiska pracy związane z zasadniczymi problemami badawczo-konserwatorskimi, w tym zabytkami techniki. W pracowni realizowane są także bieżące zadania związane z merytorycznym zarządzaniem i projektowaniem

polskiej części Parku Mużakowskiego, wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa, który pozostaje w zarządzie Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków.

Pracownie Dokumentacji, Ewidencji i Rejestru Zabytków Nieruchomych oraz Dokumentacji, Ewidencji i Rejestru Zabytków Ruchomych gromadzą i analizują odpisy decyzji wojewódzkich konserwatorów zabytków o wpisie do rejestru zabytków, prowadzą Krajową Ewidencję Zabytków oraz wypracowują standardy wykonywania i udostępniania dokumentacji, sporządzania ewidencji i prowadzenia rejestru. Istotnym zadaniem pracowni jest tworzenie baz danych o zabytkach nieruchomych i ruchomych, ich nowoczesne opracowywanie, przetwarzanie i udostępnianie, w tym także w systemie informacji GIS. Dotychczasowe doświadczenia i efekty pracy wskazują na konieczność wypracowania nowej metody zapisu rejestru zabytków z określonymi zakresami dostępu dla różnych użytkowników oraz wykorzystaniem nowoczesnych cyfrowych metod informacji przestrzennej. Dodatkowymi zadaniami pracowni zabytków ruchomych są gromadzenie informacji związanych z muzeami i muzealnictwem oraz redagowanie rocznika „Muzealnictwo”.

Zespół ds. Archiwaliów zarządza obszernymi zbiorami Krajowego Ośrodka i Ośrodków Regionalnych, a także sprawuje merytoryczny nadzór nad użyzonymi zasobami archiwalnymi PP Pracowni Konserwacji Zabytków, prowadzi prace badawcze i promocyjne związane ze zbiorami archiwalnymi oraz udostępnia zasoby archiwalne zainteresowanym podmiotom w celach badawczych i naukowych.

Dział Archeologii³

Realizuje zadania związane z ochroną dziedzictwa archeologicznego oraz podejmuje działania zmierzające do zastosowania nowoczesnych standardów metodycznych do badań archeologicznych. W skład działu wchodzi: Pracownia Konserwatorstwa Archeologicznego, Pracownia Archeologicznych Badań Ratowniczych oraz Pracownia Ewidencji Archeologicznej.

Pracownia Konserwatorstwa Archeologicznego udziela konsultacji i wydaje opinie dotyczące ochrony dziedzictwa archeologicznego. W ścisłej współpracy ze służbami konserwatorskimi tworzy i wdraża standardy konserwatorstwa archeologicznego, monitoruje innowacje metodyczne w archeologii w kraju i za granicą, upowszechnia je w Polsce oraz przekazuje rodzime doświadczenia

zagranicznym partnerom. Pracownia realizuje również zadania określone przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz związane z zarządzaniem Priorytetem 4. Ochrona Zabytków Archeologicznych, Programu Operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe”.

Pracownia Archeologicznych Badań Ratowniczych, wspólnie ze służbami konserwatorskimi, uczestniczy w zabezpieczaniu stanowisk archeologicznych narażonych na bezpośrednie ryzyko zniszczenia, a także tworzy i wdraża standardy dokumentacyjne i metodykę prowadzenia badań archeologicznych.

Pracownia Ewidencji Archeologicznej prowadzi ewidencję dziedzictwa archeologicznego w Polsce stanowiącą integralną część Krajowej Ewidencji Zabytków, a dane udostępnia uprawnionym podmiotom. Współpracuje także z policją, strażą graniczną, służbą celną, strażą leśną, strażą pożarną w zakresie ochrony i oceny zagrożeń dla dziedzictwa archeologicznego, ze szczególnym uwzględnieniem nielegalnego obrotu znaleziskami archeologicznymi. Dział Archeologii zajmuje się także redagowaniem „Informatora Archeologicznego”.

Dział Edukacji i Promocji

Jest nową jednostką, w której skład weszli pracownicy różnych komórek organizacyjnych. Do jego zasadniczych zadań należą: realizacja programów szkoleniowych i informacyjnych na rzecz służb konserwatorskich i środowisk związanych z opieką nad zabytkami, a także popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym oraz prowadzenie edukacji w dziedzinie ochrony zabytków. Strategicznymi celami działu są usprawnienie komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej Ośrodka, formułowanie założeń polityki wydawniczej oraz tworzenie wizerunku instytucji nowoczesnej, profesjonalnej i otwartej na współpracę. Ważnym obszarem jego aktywności jest ponadto popularyzacja idei ochrony i opieki nad zabytkami oraz realizacja programów edukacyjnych dotyczących ochrony dziedzictwa, opartych na rzeczywistej diagnozie aktualnych potrzeb.

W skład działu wchodzi: Zespół ds. Promocji Dziedzictwa oraz Zespół ds. Edukacji. Zespół ds. Promocji Dziedzictwa upowszechnia wiedzę o zasobach dziedzictwa i popularyzuje idee jego ochrony we współpracy z instytucjami, władzami samorządowymi, służbami konserwatorskimi i organizacjami pozarządowymi w kraju i za granicą.

W sferze jego działalności znajduje się także koordynacja Europejskich Dni Dziedzictwa w Polsce. Ważnym obszarem pracy jest działalność wystawiennicza i konferencyjna, prowadzenie punktu informacyjnego, aktualizacja serwisów internetowych, a także tworzenie i obsługa portali edukacyjnych. Celem działania zespołu jest również organizacja komunikacji wewnętrznej, w tym zasad przepływu informacji pomiędzy poszczególnymi komórkami organizacyjnymi Ośrodka oraz komunikacja z Ośrodkami Regionalnymi.

Zespół ds. Edukacji zajmuje się organizowaniem szkoleń związanych z zarządzaniem dziedzictwa, ze szczególnym uwzględnieniem ustawicznego kształcenia kadr konserwatorskich. Współpracuje z uczelniami wyższymi w zakresie realizacji projektów studiów podyplomowych związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, organizuje specjalistyczne szkolenia upowszechniające nowoczesne metody badań i dokumentacji zabytków. Zespół udziela informacji i konsultacji o dostępnych źródłach finansowania programów ochrony zabytków i popularyzacji idei opieki nad dziedzictwem kulturowym. Realizuje także programy edukacji obywatelskiej dotyczące opieki nad zabytkami; współpracuje w tej dziedzinie z władzami samorządowymi, służbami konserwatorskimi, placówkami oświatowymi i organizacjami pozarządowymi w kraju i za granicą. Zadaniem zespołu jest także animowanie edukacji muzealnej w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem promocji tzw. dobrych praktyk. W ramach Działu Edukacji i Promocji funkcjonuje biblioteka Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków udostępniająca księgozbiór, który jest największym w Polsce zbiorem specjalistycznych książek, czasopism i innych publikacji związanych z ochroną i konserwacją zabytków.

Dział Organizacyjny

Do jego zadań należą zapewnienie właściwej organizacji pracy oraz sprawnego i prawidłowego funkcjonowania Ośrodka. W obszarach działania poszczególnych komórek organizacyjnych znajdują się m.in. prowadzenie całokształtu spraw związanych z obsługą pracowniczą, administrowanie składnikami majątku, w tym nieruchomościami, środkami trwałymi i wyposażeniem, a także obsługa prawna, techniczna i informatyczna bieżącej działalności. Dział zarządza i sprawuje opiekę nad polską częścią Parku Mużakowskiego w Łęknicy.

Dział-Zespół ds. Finansowych

Sprawne funkcjonowanie instytucji zależy również, a może przede wszystkim, od zarządzania środkami finansowymi, czym – w przypadku Krajowego Ośrodka – zajmuje się Dział-Zespół ds. Finansowych, kierowany przez głównego księgowego. Dział obejmuje całokształt zadań związanych z prowadzeniem księgowości oraz planowaniem ekonomicznym i analizami finansowymi.

Regionalne Ośrodki Badań i Dokumentacji Zabytków

Nową, ważną rolę w systemie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami sprawować powinny Regionalne Ośrodki Badań i Dokumentacji Zabytków. Celem ich działalności jest realizacja statutowych zadań instytucji na terenie poszczególnych województw. Regionalne Ośrodki coraz aktywniej włączają się w wykonywanie badań i dokumentacji związanych bezpośrednio z tworzeniem i weryfikacją rejestru zabytków, sporządzaniem planów ochrony i wytycznych konserwatorskich, kontrolą prac konserwatorskich i ratowniczych badań archeologicznych oraz wielu innych zadań dokumentacyjnych i badawczych związanych z bieżącymi problemami konserwatorskimi. Współdziałanie z Wojewódzkimi Urzędami Ochrony Zabytków ulega zatem zacieśnieniu, dzięki czemu realizacja polityki ochrony zabytków staje się coraz bardziej skuteczna. Ważnym obszarem działania Regionalnych Ośrodków jest także popularyzacja idei ochrony zabytków i szeroko pojęta edukacja. Tegoroczne obchody Europejskich Dni Dziedzictwa, po raz pierwszy koordynowane przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków i w znacznym stopniu realizowane przez Ośrodki Regionalne pokazały, jak wielkim uznaniem społecznym cieszą się tego rodzaju działania.

Opisane powyżej w wielkim skrócie zadania, stojące przed Krajowym Ośrodkiem Badań i Dokumentacji Zabytków, znajdują się w początkowym stadium realizacji. Wiele z nich wymagać będzie jeszcze uszczegółowienia, być może również istotnych korekt wynikających z bieżącej sytuacji w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Poszczególne działy i pracownie stopniowo wdrażają nowe, postawione przed nimi zadania. Ich skuteczna realizacja jest w dużej części uzależniona od ścisłej współpracy z wojewódzkimi

konserwatorami zabytków. Przykładów dobrego współdziałania tych instytucji jest coraz więcej, co pozwala sądzić, że negatywne trendy występujące w ostatnich latach w krajowym systemie ochrony

zabytków stopniowo zostaną odwrócone. Zależać to jednak będzie także od zaangażowania i aktywności całego środowiska konserwatorskiego.

Przypisy

1. Statut Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków nadany został Zarządzeniem Nr 39 Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 grudnia 2006 roku.
2. Regulamin organizacyjny został nadany na podstawie zarządzenia nr 5/07, Dyrektora Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków, z dnia 19 marca 2007 roku.

3. Dział Archeologii został utworzony na podstawie Zarządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego nr 28 z dnia 3 października 2006 r. łączącego z dniem 1 stycznia 2007 r. Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji oraz Ośrodek Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego w jedną instytucję kultury.

NATIONAL HERITAGE BOARD OF POLAND NEW TARGETS AND PRINCIPLES OF ACTIVITY

The creation of a cohesive system of the protection of historical monuments in Poland was inaugurated by the Minister of Culture and National Heritage, who granted the National Heritage Board in Poland a new range of competence. The heretofore duties of this institution (formerly known as the National Centre for the Study and Documentation of Historical Monuments) were expanded by adding coordination and participation in work on periodic reports about Polish sites and objects on the UNESCO World Cultural and Natural Heritage List, the realisation of training and information programmes conducted for the sake of the protection of historical monuments, and the popularisation of knowledge about the cultural heritage.

The organisational structure of the institution also underwent transformations. In order to render its work more legible and to divide the obligations and competences of its staff it was decided to establish new departments and teams of experts.

The main tasks of the Department for the Strategy of the Protection of Historical Monuments include devising a conservation doctrine, studying historical monuments and their surrounding, and conducting a National Register of Historical Monuments. The Department encompasses a Workshop for Shaping the Conservation Policy, a Workshop for the Study of Historical Monuments, a Workshop for the Documentation and Registration of Immovable Historical Monuments, a Workshop for the Documentation and Registration of Movable Historical Monuments, and an Archival Material Team.

The Department of Archaeology realises tasks associated with the protection of the archaeological

heritage (it assumed the duties of the dissolved Centre for the Protection of the Archaeological Heritage). The components of this Department are a Workshop of Archaeological Conservation, a Workshop of Archaeological Salvage Studies and a Workshop of Archaeological Registration.

Specialists from the Department of Education and Promotion are engaged in educational, training and information programmes as well as in popularizing knowledge about the cultural heritage and its protection. The Department includes a team for the Promotion of the Cultural Heritage, an Education Team, and a Board Library with the largest in Poland collection of specialist publications and works on the protection and conservation of historical monuments.

The Organisational Department ensures suitable organisation of work and administers the Polish part of Mużakowski Park in Łęknica.

The Financial Department-Team conducts book-keeping and realises the financial policy of the Board.

The statutory tasks of the National Heritage Board of Poland in particular voivodeships are implemented by Regional Centres, whose duties include cooperation with the voivodeship conservators of historical monuments, the popularisation of the idea of the protection of historical monuments, educational campaigns, and the realisation of own projects.

The tasks and objectives of the National Heritage Board of Poland, discussed in this article, call for further detailed supplementation. The positive changes in the Polish system of the protection of historical monuments will depend on the involvement and activity of the whole conservation milieu.

Międzynarodowa Podyplomowa Letnia Szkoła „Akademia Nieświeska” działa od 1995 r. na mocy porozumienia o szkoleniu specjalistów z zakresu ochrony zabytkowych parków i ogrodów oraz krajobrazu kulturowego, które zostało zawarte między Instytutem Problemów Kultury Białorusi w Mińsku a Ośrodkiem Ochrony Zabytkowego Krajobrazu w Warszawie. Przedsięwzięcie objęli patronatem ministrowie kultury Polski i Białorusi. Od 2003 r., w którym porozumienie zostało przedłużone, partnerami są Państwowy Białoruski Instytut Problemów Kultury w Mińsku i Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie.

Międzynarodowa Podyplomowa Letnia Szkoła „Akademia Nieświeska” kształci absolwentów szkół wyższych krajów Europy Środkowo-Wschodniej, zawodowo zajmujących się ochroną i konserwacją zabytków. Kursy szkoleniowe odbywają się w dwuletnich cyklach. Rozpoczynają się latem na Białorusi, a kończą w następnym roku w Polsce. Ich pierwsza, białoruska część, której towarzyszy krótki objazd studialny, poświęcona jest przede wszystkim zagadnieniom teoretycznym ochrony oraz konserwacji krajobrazu kulturowego i jego poszczególnych elementów.

Zadaniem drugiej części jest zapoznanie słuchaczy kursu z praktycznymi aspektami ochrony i konserwacji zabytków, pracą służb ochrony zabytków oraz realizowanymi w Polsce pracami konserwatorskimi. Służy temu dziesięciodniowy objazd naukowy. Na zakończenie kursu, po prezentacji prac dyplomowych związanych z przewodnim tematem kursu, słuchacze otrzymują

dyplomy ukończenia „Akademii Nieświeskiej”.

Dotychczas odbyło się trzynaście kursów „Akademii Nieświeskiej”. Dotyczyły one m.in. teorii i praktyki ochrony oraz kształtowania krajobrazu kulturowego, pielęgnacji historycznych parków i ogrodów, ochrony i konserwacji zabytkowych cmentarzy, ochrony oraz kształtowania krajobrazu miast i miasteczek, obiektów i zespołów zabytkowych, budowli obronnych, kształtowania i zagospodarowania turystycznego Kanału Augustowskiego i przyległego dorzecza, praktycznych aspektów rewaloryzacji zabytkowych ogrodów i parków, możliwości turystycznego zagospodarowania zabytków różnego typu, w tym poprzemysłowych, a także badań interdyscyplinarnych w zespołach pałacowo-ogrodowych.

Pierwsza część kursu XIII odbyła się w lipcu 2007 r. w Mińsku na Białorusi. Jej tematem przewodnim było „Wykorzystanie obiektów i zespołów zabytkowych dla celów turystycznych”. Wykładowcy z Polski i Białorusi przedstawili problematykę związaną m.in. z zagospodarowaniem obiektów zabytkowych do celów turystycznych, ochroną i promocją zabytków, planowaniem i organizacją turystyki w centrach zabytkowych miast, wykorzystaniem i przystosowaniem na potrzeby turystyki takich obiektów zabytkowych, jak zespół pałacowo-parkowy w Wilanowie, zamki w Kórkwi i Lubczy czy zabytki poprzemysłowe – kanały wodne, historyczne linie kolejowe, budowle obronne. Zastanawiano się nad możliwościami adaptacji obiektów sakralnych do ruchu turystycznego i walorami turystycznymi

historycznych tras pielgrzymkowych. Zajęcia obejmowały również zagadnienia dotyczące zasad sporządzania dokumentacji konserwatorskiej. Dużo uwagi poświęcono wykorzystaniu zabytków, a zwłaszcza obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, w planach rozwoju turystyki na Białorusi.

Uzupełnieniem zajęć teoretycznych były dwa objazdy studialne prezentujące turystyczne funkcje zabytków Mińska, zagospodarowanie kompleksu zamkowego w Mirze, wpisanego w 2000 r. na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, oraz historycznego zespołu miejskiego Nowogródka.

Druga część XII kursu „Akademii Nieświeskiej” była zorganizowana w Polsce w dniach od 3 do 14 września br. Zgodnie z programem szkolenie objęło objazd związany tematycznie z ochroną i kształtowaniem krajobrazu kulturowego. Uczestnicy odwiedzili: Warszawę i Kraków, na przykładzie których zapoznali się z problematyką ochrony i kształtowania miejskiego krajobrazu kulturowego; Chochółów i inne wsie podkarpackie służące do studiów nad krajobrazem kulturowym terenów wiejskich; Szczawnicę, Krościenko i Zakopane – miasta o charakterystycznym krajobrazie uzdrowiskowym; Kalwarię Zebrzydowską – przykład krajobrazu pielgrzymkowego; Ojcowski Park Narodowy i Pieniński Park Narodowy – przykłady krajobrazu kulturowego znajdującego się w granicach ochrony zasobów naturalnych.

XII kurs zakończyła uroczystość w Pałacu Myślewickim w Łazienkach Królewskich w Warszawie, podczas której słuchacze

„Akademii Nieświeskiej” otrzymali dyplomy jej ukończenia.

„Akademia Nieświeska” ma już 160 absolwentów pochodzących z Białorusi, Ukrainy,

Litwy, Polski, Rosji i Mołdawii. Ich prace dyplomowe były sześciokrotnie wyróżniane międzynarodową Nagrodą im. Profesora Jana Zachwatowicza, którą przy-

znaje Polski Komitet Narodowy Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS.

Lidia Klupsz

THE NIEŚWIEŻ ACADEMY

The "Nieśwież Academy" International Postgraduate Summer School was founded in 1995 upon the basis of an agreement about training specialists in the protection of historical parks and gardens as well as the cultural landscape, signed by the Institute of Culture of Belarus in Minsk and the Centre for the Protection of the Historical Landscape in Warsaw. Patronage over the undertaking was entrusted to the ministers of culture of Poland and Belarus. Since 2003, when the agreement was prolonged, the partners include the State Belarusian Institute of Culture in Minsk and the

National Heritage Board of Poland (formerly known as the National Centre for the Study and Documentation of Historical Monuments in Warsaw).

The "Nieśwież Academy" International Postgraduate Summer School trains graduates of schools of higher learning from Central-Eastern European countries professionally involved in the protection and conservation of historical monuments. The courses are conducted in two-year cycles, starting in the summer in Belarus and ending in the following year in Poland. So far 13 such courses have been held.

The first part of the thirteenth course took place in July 2007 in Minsk (Belarus). Its main theme was "The use of historical buildings and complexes for the purposes of tourism" and the theoretical courses were supplemented by field trips.

The second part was organised in Poland in September 2007. The course included a field trip associated with the protection and shaping of the cultural landscape. The closing ceremony was held at the Myślewicki Palace in the Royal Łazienki in Warsaw, with the students of the "Nieśwież Academy" receiving their graduation diplomas.

KRAJOWY OŚRODEK BADAŃ I DOKUMENTACJI ZABYTKÓW W ZWALCZANIU PRZESTĘPCZOŚCI PRZECIWKO DZIEDZICTWU ARCHEOLOGICZNEMU

Jednym z zadań Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków jest rozpoznawanie i przeciwdziałanie zagrożeniom dziedzictwa archeologicznego. Cel ten realizowany jest za pośrednictwem różnorodnych, uzupełniających się inicjatyw. KOBiDZ jest stałym partnerem policji w dziedzinie ochrony zabytków, udziela jej konsultacji i pomocy merytorycznej, a także bierze udział w niektórych działaniach operacyjnych i procesowych.

KOBiDZ, we współpracy z Biurem Kryminalnym Komendy Głównej Policji, podjął

1. Moneta celtycka prawdopodobnie związana z mennictwem Brytów, część odzyskanej kolekcji numizmatycznej ze Schlesisches Museum für Kunstgewerbe und Altertümer. Wszystkie fot. P. Kobek.

1. Celtic coin probably connected with Brit minting, part of the salvaged numismatic collection at Schlesisches Museum für Kunstgewerbe und Altertümer. All photos: P. Kobek.

przygotowania do serii szkoleń dla policjantów z zakresu archeologii, doktryny konserwatorskiej i prawa z nią związanego, których rozpoczęcie planowane jest na jesień 2007 r. Równoległe, wspólnie

z wojewódzkimi konserwatorami zabytków, przygotowuje mapy stanowisk archeologicznych zagrożonych rabunkiem, które zostaną przekazane policji w powiatach i gminach. Obszary na nich

zaznaczone zostaną objęte szczególną ochroną w ramach służby patrolowej.

W Dziale Archeologii KOBiDZ funkcjonuje Pogotowie Archeologiczne, które na wniosek właściwego konserwatora zabytków, prowadzi doraźne, ratownicze badania archeologiczne na stanowiskach wymagających natychmiastowej interwencji, m.in. ze względu na prowadzenie na nich rabunkowych wykopalisk.

2. Denar cesarza Trajana (78-117), część odzyskanej kolekcji numizmatycznej ze Schlesisches Museum für Kunstgewerbe und Altertümer.

2. Denarius of Emperor Trajan (78-117), part of the salvaged numismatic collection at Schlesisches Museum für Kunstgewerbe und Altertümer.

We współpracy z Krajowym Zespołem do Walki z Przestępczością Przeciwko Dziedzictwu Narodowemu Komendy Głównej Policji i jego koordynatorami w komendach wojewódzkich prowadzone są także działania w celu identyfikacji przestępstw przeciwko dziedzictwu archeologicznemu na rynku antykwarycznym i w Internecie. Pierwszym etapem współpracy był stały monitoring zasobów internetowych, ze szczególnym uwzględnieniem portali aukcyjnych i forów dyskusyjnych oraz ofert sklepów antykwarycznych.

Posłużył on rozpoznaniu skali i charakteru przestępstw przeciwko dziedzictwu archeologicznemu. Rezultatem tych działań było zarejestrowanie w ciągu około sześciu miesięcy, na samym tylko portalu aukcyjnym Allegro, ponad pięciuset aukcji, na których oferowane były zabytki archeologiczne. Duża część z nich bez wątpienia pochodziła z nielegalnych wykopalisk i przypadkowych znalezisk, co niejednokrotnie potwierdzone było w samym opisie aukcji.

Większość osób, które pojawiają się na aukcyjnych portalach internetowych w charakterze stron w transakcjach dotyczących zabytków archeologicznych, nie zdaje sobie sprawy z ograniczeń prawnych ciążyących na znalazcach takich obiektów ani dotkliwej odpowiedzialności karnej, grożącej za naruszenie stanowiska archeologicznego, wprowadzenie zabytku do obrotu i uczestnictwa w tym obrocie. Duża liczba zabytków archeologicznych, które pojawiają się na portalu Allegro, różne natężenie aktywności sprzedających oraz różnorodność ofert, wymusiły przygotowanie i zastosowanie zróżnicowanych sposobów interwencji. Do osób, które mogły wejść w posiadanie zabytku nieświadomie, wysyłano pouczenie. Niemal połowa podjętych interwencji zakończyła się wypełnieniem przez sprzedających obowiązku ustawowego i przekazaniem zabytku odpowiedniemu urzędowi konserwatorskiemu. W każdym przypadku obsługa serwisu była informowana o uzasadnionym podejrzeniu naruszenia ustawy o ochronie zabytków, co skutkowało zablokowaniem aukcji. Działania te były podejmowane, gdy pozyskanie przedmiotu ze stanowiska archeologicznego było przypadkowe,

przy całkowitej nieświadomości sprzedającego. W pozostałych przypadkach informacja o aukcji kierowana była do Krajowego Zespołu do Walki z Przestępczością Przeciwko Dziedzictwu Narodowemu.

Dzięki dobrze rozwijającej się współpracy KOBiDZ ze środowiskiem naukowym i konserwatorskim udało się zidentyfikować na rynku antykwarycznym część zaginionej kolekcji numizmatycznej wpisanej na listę strat wojennych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Śledztwo policyjne i działania KOBiDZ doprowadziły do odzyskania kolejnej części tej bardzo cennej kolekcji, która wchodziła w skład zbiorów Schlesisches Museum für Kunstgewerbe und Altertümer we Wrocławiu, jednego z najszaconiejszych przedwojennych muzeów niemieckich.

Podsumowując dotychczasowe doświadczenia KOBiDZ w zakresie oceny i zwalczania zagrożeń dla dziedzictwa archeologicznego, należy stwierdzić, że skala zniszczeń tego dziedzictwa nie była dotychczas w pełni rozpoznana. Kontrola rynku antykwarycznego jest jedynie początkiem koniecznych działań, jeśli zwalczanie przestępczości we wspomnianym zakresie ma być skuteczne. Niezbędna jest edukacja służb mundurowych oraz środowisk prawniczych w zakresie archeologii i problematyki dóbr kultury. Należy również podjąć próby podniesienia poziomu świadomości zagrożeń i odpowiedzialności za wspólne dziedzictwo wśród ogółu społeczeństwa. Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków rozpoczął już działania zmierzające do realizacji tych celów.

Marcin Sabaciński

THE NATIONAL HERITAGE BOARD OF POLAND AND COMBATTING CRIME AGAINST THE ARCHAEOLOGICAL HERITAGE

One of the activities pursued by the National Heritage Board of Poland (KOBiDZ) is identifying and counteracting threats posed to archaeological heritage. Together with the Criminal Bureau at the Police Chief Headquarters, it is engaged in preparing a series of training courses for police officers, relating to archaeology, the conservation doctrine and associated laws; the introduction of the course will take place in autumn 2007. In cooperation with voivodeship conservators of historical monuments the National Board is working on plans of archaeological sites threatened with robbery; such maps will be made available to the police force in assorted counties and communes. The Department of Archaeology at

KOBiDZ includes a functioning Archaeological Emergency Service, which at the request of a conservator of monuments conducts on-the-spot archaeological salvage operations on sites, which demand immediate intervention. The National Board collaborates with the national Team for Combating Crime against the National Heritage at the Police Chief Headquarters and its coordinators in voivodeship headquarters, to identify crimes committed on the archaeological market and the Internet, with particular attention paid to auction portal and discussions fora as well as offers made by antique shops.

Control of the antiquities market is only the beginning of necessary steps if combating crime is to be effective. The

police force and legal circles must be educated about archaeology and cultural property while the level of social awareness of, and responsibility for joint heritage must be raised.

3. Emaliowana zapinka importowana z prowincji rzymskich (II w n.e.), przekazana przez użytkownika Allegro.

3 Enamel clasp imported from Roman provinces (second century A.D.) donated by a user of the Polish Internet auction service Allegro.

KONFERENCJA „PERIODIC REPORTING FOLLOW-UP MEETING FOR EASTERN AND CENTRAL EUROPE”

Wrocław, 14-15 września 2007 r.

W dniach 14-15 września 2007 r. we Wrocławiu odbyło się spotkanie ekspertów poświęcone Światowemu Dziedzictwu UNESCO. Zostało ono zorganizowane w imieniu Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków.

W konferencji wzięło udział 37 uczestników z 13 państw: Armenii, Austrii, Białorusi, Bułgarii, Czech, Litwy, Niemiec, Rumunii, Słowacji, Ukrainy, Węgier, Wielkiej Brytanii oraz

Polski, a także przedstawiciele WHC UNESCO (Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO), ICOMOS (Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków), IUCN (Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody) oraz organizacji pozarządowej Heritage Alive.

Konieczność ochrony światowego dziedzictwa wynika z zobowiązań, jakie na państwa-strony nakłada konwencja UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Procedura okresowego raportowania o stanie miejsc światowego dziedzictwa odnosi się do

art. 29 konwencji, który określa obowiązek przedstawienia sprawozdania z działań podjętych w celu realizacji postanowień konwencji.

Pierwszy cykl Raportu Okresowego dla Europy, sporządzonego w latach 2003-2006, dotyczył działań państw w zakresie ochrony dziedzictwa i obejmował miejsca wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO do 1998 r. Jego podsumowanie oraz opracowany na tej podstawie plan działania dla Europy zostały przyjęte na 30. sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO w 2006 r.

Raport Okresowy został uznany za istotny czynnik wzmacniający znaczenie idei światowego dziedzictwa. Proces jego opracowania pomógł utworzyć sieć współpracy międzynarodowej. Obecnie konieczne jest znalezienie sposobu rozwiązania problemów w nim zawartych i podjęcie odpowiednich działań.

Konferencja we Wrocławiu była pierwszym spotkaniem przedstawicieli państw Europy Środkowej i wschodniej poświęconym tym zagadnieniom.

Wpisala się w cykl spotkań będących kontynuacją działań wynikających z Raportu Okresowego, organizowanych dla przedstawicieli państw 5 podregionów Europy. Stała się polem wymiany doświadczeń i opracowania wspólnych wniosków.

Ponieważ Raportem objęto najwcześniejsze wpisy na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, stwierdzono konieczność opracowania uzupełnień, które w pierwszej fazie objąć mają wyjaśnienie granic wpisu miejsca i jego strefy

ochronnej oraz omówienie kryteriów, według których zostało ono wpisane na Listę. W drugiej kolejności należy określić, na czym polega wyjątkowa uniwersalna wartość miejsca. W trakcie spotkania poruszono także problematykę planów zarządzania i systemu zarządzania miejscami światowego dziedzictwa. Uczestnicy spotkania jednomyślnie podkreślili, że właściwe orzeczenie znaczenia miejsca i jego wyjątkowej uniwersalnej wartości jest podstawą do skutecznego nim zarządzania.

Wnioski te wyznaczają plan działań, które należy podjąć w odniesieniu dla miejsc światowego dziedzictwa w najbliższej przyszłości w celu zapewnienia im odpowiedniej identyfikacji, ochrony oraz gwarancji przekazania przyszłym pokoleniom.

W trakcie konferencji uczestnicy zwiedzili Halę Stulecia we Wrocławiu wraz z terenami wystawowymi – najnowszy polski wpis na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Spotkanie wrocławskie przyczyniło się także do umocnienia współpracy międzynarodowej w ochronie wspólnego dziedzictwa.

Anna Marconi-Betka

1. Dr Marcin Gawlicki, dyrektor Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w trakcie prezentacji problematyki granic miejsc światowego dziedzictwa. Fot. P. Nowak.
1. Dr. Marcin Gawlicki, Director of the National Heritage Board of Poland, presenting the limits of the world heritage sites. Photo P. Nowak.

THE "PERIODIC REPORTING FOLLOW-UP MEETING FOR EASTERN AND CENTRAL EUROPE" CONFERENCE Wrocław, 14-15 September 2007

A meeting of experts dealing with the UNESCO World Heritage, attended by 37 participants from 13 countries, was held in Wrocław on 14-15 September 2007. The session was organised by the National Heritage Board of Poland in the name of the UNESCO World Heritage Centre and the Minister of Culture and National Heritage.

The states-signatories of the UNESCO convention on the

protection of the world cultural and natural heritage are obligated to present reports on the realisation of the convention's resolutions. The first series of the European Regular Report was conducted in 2003-2006.

The Wrocław conference was the first meeting of the representatives of Central and East European countries, dedicated to continuing undertakings stemming from the Regular Report.

Subsequently, it became a forum for an exchange of experiences and joint conclusions.

In view of the fact that the Report encompasses the earliest entries on the UNESCO World Heritage List, the participants of the meeting asserted the necessity of supplements which, in the first stage, are to explain the limits of the included site and its protective sphere and then discuss the criteria according to

which it had been originally placed on the List. Subsequent tasks entail defining the exceptional merits of a given site. The meeting also considered plans for a system of administering the world heritage sites. The participants stressed unanimously that a suitable pronouncement of the significance of a site and its exceptional value forms a basis for effective administration.

The conference included a tour of the Centennial Hall in Wrocław, together with the adjoining exposition area – the most recent Polish site to be included onto the UNESCO World Heritage List.

2. Zdjęcie grupowe uczestników konferencji. Fot. P. Nowak.
2. Group photograph of the conference participants. Photo P. Nowak.

KONFERENCJA „BAZY DANYCH O ZABYTKACH”

W dniach 27-30 czerwca 2007 r. odbyło się drugie z serii roboczych spotkań dotyczących współpracy Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków z Wojewódzkimi Urzędami Ochrony Zabytków. Poświęcono je wykorzystaniu cyfrowych baz danych w ewidencjonowaniu zabytków.

Spotkanie odbyło się na zamku w Krasiczynie, który jest doskonałym przykładem wzorcowej współpracy właściciela zabytku – Agencji Rozwoju Przemysłu SA i Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W spotkaniu wzięli udział reprezentanci służb konserwatorskich oraz Regionalnych Ośrodków Badań i Dokumentacji Zabytków, przedstawiciele Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków, a także specjaliści w dziedzinie elektronicznej ewidencji zabytków.

Głównymi tematami sesji były problemy i wyzwania związane z prowadzeniem wojewódzkich rejestrów i cyfrowych ewidencji zabytków. Swoje rozwiązania w zakresie cyfrowych baz danych o zabytkach zaprezentowali przedstawiciele Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków z woj. lubelskiego, dolnośląskiego, świętokrzyskiego, podkarpackiego, małopolskiego oraz pomorskiego, a także Miejskiego Konserwatora Zabytków z Krakowa i Warszawy. Przedstawiciele KOBiDZ zaprezentowali tworzone na potrzeby działań Ośrodka cyfrowe bazy danych o zabytkach.

Kolejnym punktem konferencji była przeprowadzona przez pracowników KOBiDZ prezentacja Systemu Informacji Geograficznej (GIS) i możliwości jego zastosowania w ewidencji zabytków.

Dyskutowano o założeniach i standardzie centralnej bazy danych o zabytkach. Uczestnicy spotkania podjęli kwestię celu, jaki powinna realizować baza danych. Debatowano także nad problemem udostępnienia informacji o zabytkach i niezbędnym zakresie informacji, który powinien być objęty bazą. Omówiono również możliwości i korzyści zastosowania systemu GIS w ewidencji zabytków.

Uczestnicy sesji zgodzili się, że niezależnie od ewidencji zabytków prowadzonych na własne potrzeby w poszczególnych urzędach konserwatorskich istnieje potrzeba stworzenia centralnej bazy danych o zabytkach. Ustalono, że baza ta powinna być dostępna w sieci internetowej, z zastosowaniem zróżnicowanych poziomów dostępu. Postanowiono także, iż w tworzonej bazie danych zostanie wykorzystany system GIS.

W programie konferencji znajdowała się również wizyta studyjna obejmująca obiekty drewnianej architektury Podkarpacia. Uczestnicy konferencji mieli okazję podziwiać grekokatolicką cerkiew pw. Narodzenia NMP w Chotyńcu, drewniany kościół pw. Wniebożenia NMP w Chłopicach, ze-

spół zabudowy małomiasteczkowej w Pruchniku, drewniany kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Jasienicy Rosielnej, a także wpisane na Światową Listę UNESCO drewniane kościoły w Bliznem i Haczowie.

Trwałym efektem konferencji będą: standard niezbędnej

informacji rejestrowanej w bazie, opracowany przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w porozumieniu z całą służbą konserwatorską, oraz słowniki ujednociające wprowadzane dane o zabytkach.

Bartosz Skaldawski

THE "HISTORICAL MONUMENTS DATA BASES" CONFERENCE

The second meeting on cooperation between the National Heritage Board of Poland and the Voivodeship Centres for the Protection of Monuments was held on 27-30 June 2007 at Krasieczyn Castle. This time, its topic was the use of digital databases in registering historical monuments.

The event was attended by representatives of the conservation services and Regional Centres for

the Study and Documentation of Historical Monuments, representatives of the National Heritage Board of Poland (KOBiDZ) and specialists in the electronic registration of monuments. The prime themes of the session were problems relating to voivodeship registers and digital registers of historical monuments. The KOBiDZ staff presented the Geographical Information System (GIS) and the possibilities of its application.

The participants of the meeting discussed the indispensable range of information, which the database should encompass and the question of rendering information about monuments available. They agreed that there exists an urgent need for creating a central database, accessible on the Internet. The conference programme included a field trip involving wooden architecture of the Sub-Carpathian region.

KRAKOWSKIE SPOTKANIA Z INSPIRE

W dniach 17-19 maja 2007 r. Urząd Miasta Krakowa po raz trzeci zorganizował sympozjum z cyklu „Krakowskie spotkania z INSPIRE”, którego temat przewodni brzmiał: „Dziedzictwo kulturowe jako element geoprzestrzeni”. Konferencja rozpoczęła się w dwa dni po wejściu w życie Dyrektywy Parlamentu Europejskiego. Dyrektywa INSPIRE (The Infrastructure for Spatial Information in Europe), opracowana przez Komisję Europejską, tworzy podstawę prawną do budowy i działania Infrastruktury Informacji Przestrzennej w Europie, której celem jest formułowanie, wdrażanie, monitorowanie i ocena

polityki Wspólnoty na wszystkich poziomach działania oraz dostarczanie informacji społeczeństwu.

Konferencja odbywała się w zabytkowej sali obrad Rady Miasta. Zgromadziła blisko 200 uczestników reprezentujących dwie szeroko pojęte dziedziny: ochronę dziedzictwa kulturowego i geoinformację. W programie sympozjum, obejmującym szeroki zakres zagadnień, znalazły się następujące sesje tematyczne:

- dziedzictwo kulturowe i jego miejsce w informacji przestrzennej,
- zarządzanie dziedzictwem kulturowym,

- środowisko naturalne i krajobraz jako element dziedzictwa kulturowego,
- inwentaryzacja zabytków architektury,
- trójwymiarowe modelowanie i wizualizacja obiektów dziedzictwa kulturowego,
- dokumentowanie i monitorowanie światowego dziedzictwa kulturowego.

Wygłoszono 40 referatów, których autorami byli m.in. konserwatorzy zabytków, historycy sztuki, architekci krajobrazu, archeolodzy, geodeci, geografowie i planiści. Takie zróżnicowanie gremium sprzyjało rozwijaniu kontaktów i nawiązywaniu współpracy interdyscyplinarnej

i międzyresortowej, która jest istotą INSPIRE.

Dobrym tego przykładem jest rozwój wzajemnie korzystnej współpracy pomiędzy Krajowym Ośrodkiem Badań i Dokumentacji Zabytków a Biurem Geodety Województwa Mazowieckiego, co znalazło wyraz w referacie przygotowanym przez działający w KOBiDZ zespół GIS, który w codziennych działaniach zajmuje się wdrażaniem współczesnych rozwiązań geoinformacyjnych do zadań związanych z inwentaryzacją i ochroną zabytków nieruchomości. Obok historii i planów na przyszłość w rozwoju systemów informacji geograficznej w naszym Ośrodku, jego głównym wątkiem była pre-

zentacja osiągnięć w budowaniu przestrzennej bazy danych o wpisanych do rejestru zabytkach nieruchomości na terenie województwa mazowieckiego. Baza ta stanowi jeden z elementów tworzonego przez Biuro Geodety Województwa Mazowieckiego – Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej, który z kolei jest częścią krajowej infrastruktury danych przestrzennych. Informacje o wprowadzonych do niej zabytkach są dostępne wszystkim w serwisie internetowym www.gismazowska.pl. Na konferencji reprezentowany był również krakowski Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, który przedstawił referat dotyczący teoretycznych założeń mo-

nitorowania miejsc o szczególnym znaczeniu dla polskiego dziedzictwa kulturowego. W myśl projektu istotnym elementem wykorzystywanym w procesie takiego monitoringu miałby być m.in. system informacji geograficznej.

Tegoroczne „Krakowskie spotkania z INSPIRE” uświadomiły raz jeszcze wszystkim uczestnikom, jak ważny jest udział dyscyplin zajmujących się dokumentacją przestrzenną w dziele ochrony dziedzictwa kulturowego. Pokazały także, że chcąc poszczycić się w tej mierze sukcesami, „skazani” jesteśmy na współpracę interdyscyplinarną, której podstawę stanowi kultura wymiany informacji.

Marcin Kmicik

CRACOW MEETINGS WITH INSPIRE

On 17-19 May 2007 the Town Office of Cracow organised a third symposium from the "Cracow Meetings with INSPIRE" cycle, whose leading topic was "Cultural heritage as an element of geo-space". The conference attracted about 200 representatives of a widely understood protection of the cultural heritage and geo-information. This large and greatly varied group proved conducive for the development of contacts

and the establishment of interdisciplinary and interministerial cooperation, which remains the essence of INSPIRE.

An excellent example of this approach is the progressing collaboration between the National Heritage Board of Poland (KOBiDZ) and the Land Surveyor Office of the Voivodeship of Mazovia, expressed in a paper prepared by the GIS team working at KOBiDZ and dealing with the implementation

of contemporary geo-information solutions connected with the inventories and protection of non-movable historical monuments. The conference was also attended by representatives of the Cracow Regional Centre for the Study and Documentation of Historical Monuments, who read a paper on the theoretical premises of monitoring sites of particular importance for Polish cultural heritage.

EUROPEJSKIE DNI DZIEDZICTWA 2007

Już po raz piętnasty w Polsce odbyły się Europejskie Dni Dziedzictwa, których tradycja jest jednak o wiele dłuższa. Pomysł narodził się w 1984 r., kiedy to we Francji zorganizowano Dzień Otwartych Zabytków. Wówczas po raz pierwszy bez-

płatnie udostępniono obiekty, do których dostęp dotychczas był ograniczony. Inicjatywa cieszyła się tak dużym zainteresowaniem i poparciem społecznym, że w 1991 r. zainspirowała Radę Europy do ustanowienia Europejskich Dni Dziedzictwa.

Głównym celem Europejskich Dni Dziedzictwa jest promowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz przypomnienie o wspólnych korzeniach kultury europejskiej. Imprezy skierowane są do bardzo szerokiej i różnorodnej grupy odbiorców, co

nadaje im wymiar uniwersalny. Właśnie takie inicjatywy sprawiają, że idea EDD zyskuje nowych zwolenników, stając się tym samym najważniejszym wydarzeniem kulturalnym Starego Kontynentu.

Z każdym rokiem imprezy organizowane w ramach EDD zyskują na popularności. Podczas ubiegłorocznej edycji wzięły w nich udział blisko 22 miliony Europejczyków. Dzisiaj w obchody Europejskich Dni Dziedzictwa włączają się wszystkie państwa europejskie oraz Turcja, Armenia, Azerbejdżan i Gruzja. Dzięki temu obywatele każdego z 49 państw, w tym również z Polski, mają doskonałą okazję do poznania dorobku kulturowego regionu, który zamieszkują.

W tym roku EDD w całej Polsce przebiegały po raz pierwszy pod jednym wspólnym hasłem „Ludzie gościńca. Wędrowcy, pielgrzymi, tułacze”. Tak sformułowany temat przewodni pozwolił na przygotowanie bardzo bogatej oferty programowej nawiązującej do różnych form podróżowania, zarówno w sensie fizycznym, jak i duchowym.

Uroczysta ogólnopolska inauguracja EDD odbyła się 8 września w Toruniu i była połączona

z obchodami 10. rocznicy wpisania średniowiecznej zabudowy miasta na listę UNESCO.

Organizatorzy i koordynatorzy w 240 miejscowościach w całej Polsce zaproponowali w czasie kilku wrześniowych dni ponad 1300 imprez, m.in. prezentacje, inscenizacje, jarmarki, festyny, wystawy, spotkania z twórcami kultury itp. Z możliwości uczestniczenia w tej największej imprezie kulturalnej Europy skorzystało kilkaset tysięcy Polaków (szczegóły na www.edd.com.pl).

Podczas trwania EDD ich uczestnicy mieli niepowtarzalną okazję bezpłatnie, pod opieką przewodników, zwiedzać miejsca, które na co dzień są dla nich niedostępne, odkrywać historię swojego regionu oraz poznawać, jak żyli w dawnych czasach ich przodkowie, z których codziennymi obowiązkami niejednokrotnie sami mogli się zmierzyć.

Wyjątkowym zainteresowaniem cieszyły się imprezy lokalne, ukazujące bogactwo kulturowe regionu, często nieznanne i niedoceniane. I tak np. zabytkowe XIX-wieczne budynki gazowni warszawskiej w ciągu jednego dnia zwiedziło ponad 1000

osób, a w Szczecinie chętnych do zwiedzania gmachów użyteczności publicznej było tak wielu, że organizatorzy musieli utworzyć dodatkowe grupy.

Honorowy patronat nad Europejskimi Dniami Dziedzictwa w Polsce objął Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Partnerami Europejskich Dni Dziedzictwa były: Centrum Edukacji Obywatelskiej oraz Polskie Koleje Państwowe. Przewozy Regionalne Sp. z o.o. (jednocześnie oficjalny przewoźnik EDD). Ogólnopolski patronat medialny sprawowały „Rzeczpospolita”, TVP2, portal Wirtualna Polska i dwumiesięcznik „Zabytki Heritage”.

Koordinatorem EDD w Polsce jest Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków.

Sukces EDD nie byłby tak spektakularny, gdyby nie cieszyły się poparciem władz samorządowych, instytucji kultury oraz osób prywatnych, które wykazały się inicjatywą i zaangażowaniem. Doceniając to, koordynatorzy dziękują za bardzo owocną współpracę i zapraszają do włączenia się w obchody EDD w 2008 r.

Magda Stec

1. Muzeum im. Jana Dzierżona w Kluczborku.
1. The Jan Dzierżon Museum in Kluczbork.

2. Muzeum Wsi Opolskiej, wystawa „Cztery pory roku w skansenie”.
2. Museum of the Opole Countryside, exhibition “Four seasons in a skansen museum”.

EUROPEAN HERITAGE DAYS 2007

In 2007 Poland held the fifteenth edition of the Heritage Days, established by the Council of Europe in 1991. The prime objective of the event is to promote regional cultural heritage and to recall the common roots of European culture. The fact that the Days are addressed to an extremely large and differentiated group of recipients endows them with a truly universal character.

This year's edition of the European Heritage Days was organised in all voivodeships under the slogan "People of

the Road. Travellers, Pilgrims, Wanderers". In 240 localities across Poland the organisers and coordinators proposed more than 1 300 events, including presentations, stagings, fairs, festivities, exhibitions, meetings with artists, etc, held in the course of several September days. Several hundred thousand Poles enjoyed an opportunity to take part in the largest cultural event in Europe. The Days offered a unique chance for free-of-charge guided tours of usually inaccessible sites, for discovering the history of

one's region, and for learning about the lives of our ancestors in the distant past.

The honorary patron of the European National Days in Poland is the Minister of Culture and National Heritage, whose partners include Polish State Rail Joint Stock Company and the Civic Education Centre; national media patronage was entrusted to the daily "Rzeczpospolita", TVP2, the Wirtualna Polska portal and the bimonthly "Zabytki Heritage". The coordinator was The National Heritage Board of Poland.

3. Inauguracja Europejskich Dni Dziedzictwa w Toruniu.
3. Inauguration of the European Heritage Days in Toruń.

31. SESJA KOMITETU ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA UNESCO

Już 851 miejsc o wyjątkowej uniwersalnej wartości znalazło się na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO. Podstawą do jej tworzenia jest konwencja UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego z 1972 r., uważana za jedną z najbardziej udanych inicjatyw UNESCO.

Organem decyzyjnym w ramach konwencji jest Komitet.

31. sesja Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO odbyła się od 23 czerwca do 2 lipca 2007 r. w Christchurch w Nowej Zelandii. W skład komitetu wchodziła przedstawiciele następujących państw: Chile, Benin, Holandia, Indie, Japonia, Kuwejt, Litwa,

Nowa Zelandia, Norwegia, Kanada, Kuba, Izrael, Kenia, Madagaskar, Mauritius, Maroko, Peru, Hiszpania, Korea Południowa, Tunezja i USA przewodniczył Tumu te Heuheu z Nowej Zelandii. W sesji wzięło udział ponad 800 osób, reprezentujących 184 państwa-strony konwencji, instytucje państwowe oraz organizacje pozarządowe.

W skład oficjalnej delegacji polskiej weszli: Tomasz Merta – podsekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, generalny konserwator zabytków, Marcin Nawrot – dyrektor Departamentu Systemu Narodów Zjednoczonych i Problemów Globalnych w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, Sławomir Ratajski – sekretarz generalny Polskiego Komitetu do spraw UNESCO, Piotr Cywiński – dyrektor Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau, Katarzyna Piotrowska-Nosek – Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków.

W otwarciu sesji uczestniczyły najwyższe władze Nowej Zelandii: gubernator generalny Nowej Zelandii Anand Satyanand i premier Nowej Zelandii Helen Clark, a także przywódcy głównych plemion maoryskich. W imieniu dyrektora generalnego UNESCO Koichiro Matsuury uczestników powitali zastępca dyrektora generalnego UNESCO Marcio Barbosa oraz przewod-

niczący Rady Wykonawczej UNESCO Zhang Xinsheng.

Komitet zdecydował o wpisie na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO 22 miejsc. Wśród nowych wpisów znalazło się 16 miejsc kulturowych, 5 przyrodniczych i jedno mieszane, spełniające kryteria kulturowe i przyrodnicze.

Komitet podjął także precdensową w swojej historii decyzję o skreśleniu z Listy rezerwatu antylopy arabskiej oryks w Omanie (Arabian Oryx Sanctuary). Powodem utraty przez miejsce wyjątkowej uniwersalnej wartości jest zmniejszenie obszaru i spadek pogłowia antylop. Skreślenie z listy to porażka państwa w zachowaniu wartości obiektu, ale również porażka środowiska międzynarodowego, które mimo swoich wysiłków nie zdołało ochronić obiektu przed zniszczeniem.

Najważniejsze decyzje dotyczące miejsc światowego dziedzictwa z terenu naszego kraju dotyczyły zmiany nazwy obozu koncentracyjnego Auschwitz (Auschwitz Concentration Camp).

Zgodnie z decyzją Komitetu, którą poprzedziły międzynarodowe spotkania i konsultacje, nazwa miejsca światowego dziedzictwa jest dwuczłonowa, z rozdzieleniem na część główną nazwy – „Auschwitz Birkenau” i jej rozwinięcie – „niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady (1940-1945)”. Przyjęte zostało również orzeczenie znaczenia, dokument opisujący miejsce i uzasadniający umieszczenie go na liście w kontekście wybranych kryteriów. Równie istotną kwestią dyskutowaną na forum międzynarodowym był stan utrzymania. Prace konserwatorskie prowadzone przez Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau uzyskały wysoką ocenę ekspertów międzynarodowych. Niepokój budzi katastrofalny stan istotnych budynków poobozowych znajdujących się w otoczeniu muzeum, a więc tym samym w otoczeniu miejsca światowego dziedzictwa.

W czasie kilkudniowej sesji Komitet Światowego Dziedzictwa UNESCO dyskutował również inicjatywy zmierzające do równoważenia Listy i upowszechniania idei światowego dziedzictwa, a także wpływ zmian klimatycznych na miejsca światowego dziedzictwa.

Celem tworzenia Listy Światowego Dziedzictwa UNESCO jest identyfikacja, ochrona, utrzymanie (konserwacja), prezentacja i przekazanie przyszłym pokoleniom dziedzictwa reprezentującego wyjątkową uniwersalną wartość. Orzeczenie określające tę wartość stało się jednym z podstawowych dokumentów, wyznacznikiem kierunku działania i prowadzonej ochrony. Jest podstawą m.in. przygotowywanych planów zarządzania czy zasad monitoringu miejsc światowego dziedzictwa. Wszystkie miejsca są zobowiązane

1. Część delegacji polskiej w czasie obrad. Od prawej: Tomasz Merta, podsekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Piotr Cywiński, dyrektor Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau, Katarzyna Piotrowska-Nosek, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków. Fot. S. Ratajski.

1. Part of the Polish delegation in the course of debates. To the right: Tomasz Merta, undersecretary of state in the Ministry of Culture and National Heritage, Piotr Cywiński, Director of the Auschwitz-Birkenau State Museum, Katarzyna Piotrowska-Nosek, National Heritage Board of Poland. Photo: S. Ratajski.

do przygotowania takiego orzeczenia. Ten obowiązek oraz wyjaśnienie granic wpisu to elementy inicjatywy zmierzającej do uporządkowania Listy Światowego Dziedzictwa UNESCO i zwrócenia uwagi na stan utrzymania poszczególnych miejsc. Działania te rozpoczęto w ramach Raportu Okresowego. W Europie został on sporządzony w latach 2003-2006.

W 2002 r. w czasie 26 sesji Komitetu przyjęto deklarację

budapeszteńską, w której określono cztery główne cele strategiczne. Do ich realizacji zobowiązane są zarówno Komitet i Centrum Światowego Dziedzictwa wraz z organizacjami doradczymi, jak i państwa-strony konwencji. Te cele to wzmocnienie wiarygodności Listy Światowego Dziedzictwa UNESCO, utrzymanie i konserwacja miejsc światowego dziedzictwa, rozwój umiejętności i możliwości oraz

komunikacja społeczna (tzw. 4C: *credibility, conservation, capacity building i communication*). W tym roku dodano piąte C – *community*, podkreślając w ten sposób rolę mieszkańców i społeczności w ochronie dziedzictwa.

Kolejna, 32. sesja Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO odbędzie się w Quebecu (Kanada) w dniach 2-10 lipca 2008 r.

Katarzyna Piotrowska-Nosek

31ST SESSION OF THE UNESCO WORLD HERITAGE COMMITTEE

Already 851 sites representing exceptional universal merits have found themselves on the UNESCO World Heritage List, created upon the basis of the 1972 UNESCO convention on the protection of the world cultural and natural heritage. The decision-making body within the convention is the Committee.

The 31st session of the UNESCO World Heritage Committee was held on 23 June-2 July 2007 in Christchurch (New Zealand). More than 800 representatives of 184 convention member states, state institutions and NGOs attended the meeting.

The Committee decided to add to the UNESCO World Heritage List 22 new sites. It also

made an unprecedented decision to strike from the list the Arabian Oryx Sanctuary in Oman, due to a reduction of the terrain and the falling number of the antelopes.

The most important decision concerning world heritage sites in Poland pertained to the changed name of the Auschwitz Concentration Camp. According to the proposal made by the Committee the new name is now composed of two parts, the main component being: "Auschwitz Birkenau", followed by a description: "German Nazi concentration and death camp (1940-1945)". The Committee also accepted a pronouncement of the site's significance – a document describing the site and justifying its

inclusion on the List within the context of selected criteria.

All the sites are obligated to prepare a pronouncement defining their exceptional and universal merits. The purpose of this duty and the explanation of the limits of the entry are to introduce order into the UNESCO World Heritage List and to draw attention to the state of the preservation of particular sites. Those activities were inaugurated within the framework of the Regular Report in 2003-2006.

The 32nd session of the UNESCO World Heritage Committee will take place in Quebec (Canada) on 2-10 July 2008.

POWOŁANIE KOLEGIUM DORADCZEGO DS. OCHRONY ZABYTKÓW ARCHITEKTURY MODERNISTYCZNEJ W POLSCE

Stan budynków z okresu modernizmu budzi coraz większe zaniepokojenie. Przełomowym wydarzeniem było rozebranie warszawskiego Supersamu, mimo powszechnego uznania dla jego wartości architektonicznych. Należy przypomnieć, że Mazowiecki Wojewódzki Konserwator

Zabytków w ostatnim dniu swojego urzędowania w 2006 r. odmówił uznania Supersamu za zabytek, opierając się na opiniach biegłych i ekspertów. Stało się to w momencie, kiedy w Massachusetts Institute of Technology, jednej z najbardziej prestiżowych instytucji na świecie związanych

z architekturą, odbywała się wielka monograficzna wystawa projektów prof. Wacława Zalewskiego, współtwórcy tego budynku, a okładkę towarzyszącego jej katalogu zdobiło zdjęcie właśnie warszawskiego Supersamu.

Rozbiórka Supersamu uwiarydociła konieczność podjęcia

bezwzględnych działań w dziedzinie ochrony architektury XX w. Dlatego też dr Marcin Gawlicki, dyrektor Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków, powołał zespół, którego zadaniem jest wypracowanie reguł waloryzacji i ochrony architektury okresu modernizmu. Współpracę zadeklarowała sekcja polska DOCOMOMO (Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement). W celu usprawnienia i przyśpieszenia prac w tej dziedzinie postanowiono, że zespół nie będzie liczny, a w razie potrzeby na jego posiedzenia będą zapraszani inni eksperci. W skład zespołu weszli: dr Marcin Gawlicki, dyr. KOBiDZ, Tomasz Błyskorz, dyr. Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Gdańsku, prof. Andrzej K. Olszewski z Warszawy, dr hab. Jolanta Maria Sołtysik z Politechniki Gdańskiej, dr Jadwiga Urbanik z Politechniki Wrocławskiej i jednocześnie prezes sekcji polskiej DOCOMOMO, oraz prof. dr hab. Jakub Lewicki

z Warszawy, wiceprezes sekcji polskiej DOCOMOMO.

Szczególnie cenna jest obecność w gronie ekspertów prof. Andrzeja Olszewskiego, nestora badań nad architekturą polską XX w. i inicjatora wielu działań w tej dziedzinie podejmowanych w ubiegłych latach. Wśród uczestników zespołu dominują przedstawiciele ośrodka gdańskiego, co wiąże się ze strukturą KOBiDZ, oraz przedstawiciele sekcji polskiej DOCOMOMO.

Na pierwszym spotkaniu ustalono tryb działania zespołu: comiesięczne spotkania, intensywność działań. Za główny cel jego prac uznano opracowanie strategii ochrony budynków modernistycznych w Polsce, za najpilniejsze zadania – określenie reguł dokumentacji XX-wiecznych budynków oraz jednolitych kryteriów wartościowania architektury modernistycznej i dokonanie wyboru najcenniejszych budynków z tego okresu w poszczególnych regionach.

Spotkanie to zdominowała dyskusja nad dotychczasowymi

działaniami dokumentacyjnymi podejmowanymi z inicjatywy sekcji polskiej DOCOMOMO. Postanowiono porównać dokumentację XX-wiecznej architektury prowadzoną przez różne instytucje oraz dotychczas stosowane wzorce kart dokumentacyjnych. KOBiDZ zobowiązał się do przygotowania szczegółowych danych dotyczących ewidencji zabytków modernistycznych w Polsce. Najbliższe posiedzenia poświęcone zostaną pracom nad ujednoczeniem reguł dokumentacji architektury modernistycznej oraz kryteriami jej oceny.

Powołanie zespołu ekspertów zajmującego się wypracowaniem reguł waloryzacji i ochrony architektury okresu modernizmu jest bardzo ważną inicjatywą, a jego członków czeka odpowiedzialne zadanie szybkiego opracowania wzorców dokumentacji i wartościowania licznych budynków z tego okresu, które obecnie często zagrożone są znacznymi przekształceniami lub rozbiórką.

Jakub Lewicki

THE ESTABLISHMENT OF THE ADVISORY BOARD ON THE PROTECTION OF HISTORICAL MONUMENTS OF MODERNISTIC ARCHITECTURE IN POLAND

The condition of buildings dating from the modernist period gives rise to increasing anxiety. A breakthrough event was the demolition of the Supersam shop in Warsaw despite universal recognition of its architectural merits. The decision was made at a time when the Massachusetts Institute of Technology, one of the most prestigious institutions associated with architecture in the world, was holding a one-man show of projects by Prof. Waclaw Zalewski, the co-author of the Supersam building.

The above-mentioned demolition accentuated the necessity of urgent steps concerning the

protection of twentieth-century architecture. This is the reason why Dr. Marcin Gawlicki, director of the National Heritage Board of Poland, set up a team entrusted with the task of preparing rules for the valorisation and protection of architecture from the modernist period. The Polish section of DOCOMOMO (Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement) declared its willingness to cooperate.

The first meeting established the course of the team's activity. The prime objective is to be the preparation of a strategy of

protecting modernist buildings in Poland, frequently threatened with considerable redesigning or demolition. The most urgent tasks include defining the rules of the documentation of twentieth-century buildings and uniform criteria of appraising the worth of modernist architecture, together with a selection of the most valuable edifices from this period in particular parts of the country. The next session will deal with uniform rules of documenting modernist architecture and the criteria of its assessment.